

Kapitale uitspraken

Over het aanmerken van politieke donaties als vrijheid van meningsuiting

Door Tim Homan

Bachelorscriptie wijsbegeerte (WY3V12012)

Studentnummer: 4133382

Faculteit: Geesteswetenschappen

Opleiding: Liberal Arts and Sciences

Hoofdbegeleider: Louis Logister

Tweede beoordelaar: Janneke van Lith

Datum: 14 juni 2017

Inhoud

Samenvatting.....	3
Introductie.....	4
Het democratisch belang van vrijheid van meningsuiting	6
Het grootkapitaal als vierde macht	8
De strijdigheid tussen politieke donaties en vrijheid van meningsuiting	10
Conclusie	14
Verwijzingen.....	15

Samenvatting

Door het hooggerechtshof van de Verenigde Staten is in de zaak *Buckley v. Valeo* uit 1976 een koppeling gemaakt tussen vrijheid van meningsuiting en het besteden van geld aan politieke campagnes. In dit onderzoek wordt deze koppeling geproblematiseerd door aan te tonen dat machtsongelijkheid sterk kan toenemen op het moment dat het besteden van geld aan politieke campagnes gezien wordt als een vorm van vrije expressie. Het is voor een democratie van belang dat vrijheid van meningsuiting goed wordt georganiseerd, aangezien strijd de kern is van politiek en die strijd in een democratie zoveel mogelijk moet worden gevoerd met gelijke middelen. Dit betekent dat het essentieel is dat de waarde gelijkheid wordt betrokken bij vrijheid van meningsuiting. Kapitaal is in moderne democratieën verre van gelijk verdeeld en het grootkapitaal is in staat met zijn middelen grote hoeveelheden meningsuiting te produceren. Met betrekking tot machtsongelijkheid is het dus noodzakelijk om restricties te plaatsen op het besteden van geld aan politieke campagnes. Het liberalistische tegenargument is dat met dergelijke restricties de vrijheid van meningsuiting minder vrij wordt, want door restricties kan er minder meningsuiting worden geproduceerd. Echter, wanneer deze restricties niet worden toegepast, dreigt de mening van het grote geld andere meningen te overstemmen, waarmee de vrijheid van meningsuiting zichzelf zou ondergraven. Aldus kan worden gesteld dat vrijheid de eerste stap is wanneer het meningsuiting betreft, maar dat dit grondrecht pas echt goed functioneert wanneer er ook aandacht is voor gelijke distributie van dit recht, opdat de macht in een democratie zoveel mogelijk gelijk wordt verdeeld.

Introductie

Tijdens de Amerikaanse presidentsverkiezingen van 2016 is bijna twee miljard dollar opgegaan aan de campagnes van Hillary Clinton en Donald Trump.¹ In principe is dit slechts het topje van de ijsberg als we denken aan alle verkiezingen en voorverkiezingen voor leden van het congres, gouverneurs van staten, congresleden op statenniveau en burgermeesters. Politieke kandidaten in Amerika besteden veel aandacht aan het werven van fondsen en daar hebben ze hun redenen voor, want met het grote geld aan eigen zijde kan de boodschap een stuk meer kracht worden bijgezet. Spindoctors, televisiespotjes, grote zalen vol met mensen, noem het maar op. Wanneer het over geld gaat komen er direct een paar gezegdes naar boven drijven. Uitspraken als ‘geld stinkt’ en ‘voor niets gaat de zon op’ lijken hier goed van toepassing. Het gezegde ‘wie betaalt, bepaalt’ kenmerkt een discussie die al decennialang gaande is in de Amerikaanse politiek. Om de context van deze discussie te schetsen, is het nodig wat woorden te wijden aan twee uitspraken van het Amerikaanse hooggerechtshof, namelijk de uitspraken in de zaken *Buckley v. Valeo* (1976) en *Citizens United v. FEC* (2010).

Buckley v. Valeo is gericht op een wet aangenomen door het Amerikaanse congres in 1971 die trachtte de hoeveelheid politieke donaties en de hoeveelheid uitgaven van kandidaten voor politieke functies in te perken om zo de rol van het kapitaal binnen de campagnes te verkleinen.² Het interessante aan deze uitspraak is dat er een directe koppeling wordt gemaakt tussen vrijheid van meningsuiting en het besteden van geld aan politieke communicatie: “A restriction on the amount of money a person or group can spend on political communication during a campaign necessarily reduces the quantity of expression by restricting the number of issues discussed, the depth of their exploration, and the size of the audience reached.”³ Hiermee stelt het hooggerechtshof dat de wet die het congres had aangenomen direct ingaat tegen het Eerste Amendement van de Amerikaanse grondwet, waarin staat omschreven dat het congres geen wet mag maken die de vrijheid van meningsuiting inperkt: “Congress shall make no law respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise thereof; or abridging the freedom of speech, or of the press; or the right of the people peaceably to assemble, and to petition the government for a redress of grievances.” Sinds de uitspraak van het hooggerechtshof in de zaak *Buckley v. Valeo* is er sprake van een situatie waarbij telkens naar het Eerste Amendement wordt verwezen indien het gaat over het reguleren van campagneuitgaven. Deze koppeling is nog eens bevestigd in de zaak *Citizens United v. FEC*, waarin verder wordt toegevoegd dat corporaties hun reserves mogen aanspreken voor eigenhandige politieke communicatie.⁴ Dit maakt de vrijheid in Amerika om volop geld in te zetten voor verkiezingen dus nog groter.

Hoewel er nog steeds restricties omtrent politieke donaties zijn die stand hebben gehouden, kunnen deze eigenlijk volledig worden omzeild via de *Political Action Committees*. Dit zijn lobbygroepen die een groot deel van het campagnewerk voor de kandidaat doen. De koppeling tussen vrijheid van meningsuiting en het uitgeven van geld aan politieke campagnes heeft hierbij een cruciale rol gespeeld. Kijkend naar het citaat van *Buckley v. Valeo*, lijkt het argument vooral te steunen op een kwantificatie van vrijheid van meningsuiting. Dit argument op zichzelf valt moeilijk onderuit te halen. Wanneer er meer geld is, kunnen er meer televisiespotjes worden geproduceerd, meer folders worden gedrukt en meer ruimtes worden gereserveerd voor speeches, waardoor er dus uiteindelijk meer meningsuiting kan worden bewerkstelligd. Er is echter nog een ander argument dat kan worden betrokken bij deze kwestie en dat is het argument van machts gelijkheid.

¹ Bill Alison, Mira Rojanasakul, Brittany Harris en Cedric Sam, “Tracking the 2016 Presidential Money Race.” *Bloomberg Politics*, 9 December 2016.

² *Buckley v. Valeo*. 424 (Amerikaans Hooggerechtshof, 1 Januari 1976).

³ *Ibid.*

⁴ *Citizens United v. Federal Election Commission*. 205 (Amerikaans Hooggerechtshof, 21 Januari 2010).

Niet voor niets is over het algemeen het inperken van meningsuiting één van de belangrijkste prioriteiten voor opkomende dictators. Het idee van democratie en scheiding der machten veronderstelt dat het belangrijk is om de macht zoveel mogelijk te spreiden. Hoewel er altijd sprake zal blijven van een zekere vorm van machtsongelijkheid, trachten we de macht zoveel mogelijk uit elkaar te trekken om zo ten alle tijden te voorkomen dat macht zich concentreert en daarmee de basis biedt voor totalitaire heerschappij. Doordat iedereen in een democratie vrijheid van meningsuiting heeft, kan de macht continu ter discussie worden gesteld en zo heeft ieder zijn of haar eigen stukje macht. Vrijheid van meningsuiting gaat daarmee niet alleen over vrijheid, maar ook over gelijkheid.

Filosofisch zal dit onderwerp worden ingestoken vanuit verschillende invalshoeken die zijn neergezet door de politiek-filosofische denkers uit de moderne tijd. Ten eerste gaat meningsuiting voor een groot deel over conflict. Het is de strijd met woorden in de politieke arena die centraal staat in het moderne democratische bestel. Binnen de filosofie is er de stroming die conflict centraal stelt binnen de politiek en de stroming die juist pleit voor het uitstijgen boven conflict via de weg van consensus. In dit onderzoek zal de conflictstroming worden vertegenwoordigd door Chantal Mouffe en de consensusstroming worden vertegenwoordigd door Jürgen Habermas. Ten tweede kan het onderwerp worden gekoppeld aan de rol die de overheid speelt in het vrijheidsvraagstuk. Vanuit dit onderwerp kan een kritische blik worden geworpen op het inperken van vrijheid van meningsuiting door een liberaal als John Stuart Mill aan het woord te laten. Het inperken van politieke gelduitgaven blijft een inperking van vrijheid en een dergelijke inperking dient altijd te worden onderzocht op haar rechtvaardigheid. Hiermee is meteen de brug gevonden naar het laatste filosofische vraagstuk, namelijk rechtvaardigheid van het politieke systeem als geheel. Dit punt zal worden onderzocht aan de hand van de politiek-filosofische denker John Rawls, die veel werk heeft besteed aan het definiëren van rechtvaardigheid in de context van een liberale democratie.

Concreet zal de volgende vraag in dit onderzoek leidend zijn: in hoeverre leidt het aanmerken van politieke donaties als vorm van vrijheid van meningsuiting tot een grotere mate van machtsongelijkheid binnen de moderne democratie? Vrijheid van meningsuiting en de politieke invloed van geld zou je kunnen zien als de twee hoofdcomponenten van deze vraag. Om een goede basis neer te zetten, zullen deze twee componenten in de eerste twee hoofdstukken los van elkaar worden besproken. In het eerste hoofdstuk *Het democratische belang van vrijheid van meningsuiting* zal worden ingegaan op de vraag wat voor rol vrije meningsuiting kan spelen in het goed laten functioneren van een democratie. Dit zal gebeuren aan de hand van verschillende politiek-filosofische theorieën. Het hoofdstuk *Het grootkapitaal als vierde macht* zal vervolgens proberen te duiden wat de invloed is van de economische elite op het politieke besluitvormingsproces. In het laatste hoofdstuk *De strijdigheid tussen politieke donaties en vrijheid van meningsuiting* komen de twee componenten samen, waardoor nader kan worden bekeken wat precies de punten van frictie zijn tussen de invloed van het grote geld en vrije expressie. De uiteindelijke conclusie is dat de koppeling tussen kapitaal en vrijheid van meningsuiting de potentie heeft om vrijheid van meningsuiting te ondermijnen.

Het democratisch belang van vrijheid van meningsuiting

Hoewel zou kunnen worden gezegd dat er in het algemeen consensus bestaat over het feit dat vrije meningsuiting een grondrecht dient te zijn in een moderne democratie, bestaat er nog altijd discussie over wat de precieze invulling dient te zijn van dit recht.⁵ Dit hoofdstuk plaatst vrijheid van meningsuiting in verschillende politiek-filosofische stromingen, namelijk het liberalisme, deliberatieve theorie en agonistische theorie. Zo ontstaat er uiteindelijk een beter beeld van het precieze democratische belang van vrije meningsuiting.

Het is goed om te beginnen met de liberale opvattingen, aangezien het liberalisme aan de basis staat van vrijheid van meningsuiting als grondrecht. Eén van de bekendste filosofen die de liberale vrijheden verdedigde en vorm gaf was John Stuart Mill. Naar zijn idee van democratie is het van essentieel belang dat ieder individu zo veel mogelijk ruimte heeft om vrij te handelen en zelf invulling te geven aan zijn of haar leven.⁶ Het individu is soeverein en kan slechts in het handelen worden beperkt wanneer hij met zijn handelen een ander individu schade toebrengt. Hieruit wordt het *harm principle* geboren, een principe dat de grens aangeeft van vrijheid. Aangezien de basis van Mills denkbeelden is dat er zoveel mogelijk vrijheid moet zijn, ziet hij weinig reden om vrijheid van meningsuiting in te perken, in het bijzonder omdat meningsuiting bij uitstek iets van het individu is.⁷ Hiermee is vrijheid van meningsuiting bij Mill exclusief een manifest van vrijheid. Het harm principle schuift hij bij meningsuiting terzijde door de focus te leggen op het fysiek schade toebrengen aan een ander, waar meningsuiting enkel in zich heeft dat het via het verbale schade kan toebrengen.⁸ Hieruit blijkt dat Mill, vergelijkbaar met de uitspraak van het Amerikaanse hoogerechtshof in *Buckley v. Valeo*, zijn opvatting van vrije meningsuiting niet openstelt voor opvattingen die zich meer richten op gelijkheid. Er moet simpelweg zoveel mogelijk ruimte zijn voor expressie.

Het was Jürgen Habermas die het liberalisme van Mill te weinig normatief vond en te veel gebaseerd op het marktdenken.⁹ In de vorm van deliberatieve democratie komt Habermas met een alternatief. In plaats van ieder individu strategisch te laten handelen, dienen we onze vormen van politieke communicatie beter te institutionaliseren, opdat we uiteindelijk via rationele argumentatie kunnen komen tot de ideale consensus.¹⁰ Habermas probeert hiermee de meningsvorming te beschermen tegen het economische systeem van de markt en het uitvoerende systeem van de overheid door middel van institutionalisering van de meningsvorming.¹¹ Op deze wijze zouden we uiteindelijk moeten uitkomen bij een machtsvrij discours, waarin niet meer sprake is van het recht van de grootste schreeuwer, maar enkel de kracht van argumenten telt. Hierbij kan direct worden vastgesteld dat Habermas' omgang met vrijheid van meningsuiting Mill tegen de borst zou stuiten, aangezien er bij deze zwaar geïnstitutionaliseerde vorm van meningsuiting sprake is van een tamelijk beperkte vrijheid. Natuurlijk kan nog steeds elke mening worden geuit, maar de manier waarop expressie plaatsvindt zou ten zeerste moeten worden beperkt, aangezien die expressie volgens Habermas dient plaats te vinden via de instituties van het machtsvrije discours.

De vraag is of een dergelijke rationalisering van het proces van meningsvorming wel mogelijk is, aangezien het veronderstelt dat we boven de machtsprocessen uit kunnen stijgen. Dit is de basis van

⁵ Ryan Pevnick, "Does the Egalitarian Rationale for Campaign Finance Reform Succeed?" *Philosophy of Public Affairs* (2016), 46-76.

⁶ John Stuart Mill, *On Liberty* (Cambridge: Cambridge University Press, 1989), 5-6.

⁷ Daniel Jacobson, "Mill on Liberty, Speech, and the Free Society," *Philosophy of Public Affairs* (2000), 280.

⁸ *Ibid.*, 282.

⁹ Jürgen Habermas, "Three Normative Models of Democracy," *Constellations* (1994), 3.

¹⁰ *Ibid.*, 4-6.

¹¹ *Ibid.*, 8.

de kritiek die Chantal Mouffe levert op het deliberatieve model. Aan de hand van Wittgenstein stelt ze dat deliberatie een proces is waar macht altijd een rol speelt, aangezien de inclusie die consensus beoogt per definitie samengaat met een vorm van uitsluiting.¹² Het komt erop neer dat zelfs als iedereen aan de gesprekstafel het uiteindelijk met elkaar eens kan worden, er vast nog wel mensen verbolgen zullen zijn over het feit dat ze niet aan tafel zitten en als dat het niet is, dan zit je nog met kwesties als de keuze van gespreksonderwerpen, de informatie die wel en niet wordt gepresenteerd of de wijze waarop informatie wordt gepresenteerd. Indien we meningsuiting gaan beschouwen als een vorm van machtsuiting, wordt zowel deliberatieve democratie als liberale democratie al snel problematisch. Bij de liberale visie die pleit voor vrijwel ongelimiteerde vrijheid van meningsuiting ligt al snel de groeiende machtsongelijkheid op de loer, waarmee het idee van democratie op de helling komt te liggen. Deliberatieve democratie probeert deze machtsongelijkheid af te wenden door middel van rationalisatie van het communicatieve proces, maar met macht als constitutieve factor van het deliberatieve proces lijkt er al snel sprake van een schijnrationalisering.

Als alternatief voor de liberale en de deliberatieve democratie biedt Mouffe de agonistische democratie, een model dat conflict als uitgangspunt neemt. Haar systeem omschrijft ze aan de hand van 'het politieke' en 'politiek'. Hierbij is het politieke de conflictueuze dimensie van de menselijke maatschappij en bestaat politiek uit de instituties die orde aanbrengen in de maatschappij. Het doel is om via politiek het politieke te domesticeren, waarmee de te vernietigen vijand verandert in een te respecteren tegenstander.¹³ De omslag van vijand naar tegenstander omschrijft Mouffe als een transitie van antagonisme naar agonisme. Het antagonisme zou kunnen worden vergeleken met wat Hobbes de oorlog van allen tegen allen noemt. Met het agonisme werpt Mouffe in zekere zin het idee van vrede op aarde terzijde. Wat men volgens haar beter kan doen is goede regels maken opdat oorlogsvoering ordelijk en civiel wordt, waarmee men dus uitkomt bij democratische politiek. In plaats van te streven naar een soort ultieme rationele consensus, ontstaat er binnen de agonistische democratie telkens een hegemonie waarin de macht zich tijdelijk stabiliseert.¹⁴ Doordat men niet meer is gericht op het vernietigen van elkaar en tegelijkertijd toch blijft strijden, ontstaat er een dynamiek waarin telkens een nieuwe hegemonie kan ontstaan. Dit idee van tijdelijke hegemonie biedt een interessant concept voor het verbinden van vrijheid van meningsuiting aan de werking van de democratie. Eigenlijk beschouwen we een democratie pas als goed functionerend wanneer er sprake is van machtswisselingen op reguliere basis, want de macht dient continu in beweging te blijven in navolging van de veranderende opvattingen en behoeften van het volk. Kijkend naar landen als Rusland en Turkije valt te zien dat dit na het beginnen van de eenentwintigste eeuw niet of nauwelijks meer het geval is en simultaan is er een proces gaande waarbij de vrijheid van meningsuiting steeds meer onder druk komt te staan. Dit feit illustreert dat vrije meningsuiting van groot belang is wanneer we de onzekere aard van macht binnen democratie willen koesteren.

Vrijheid van meningsuiting is een tamelijk laagdrempelige vorm van machtsuitoefening waar iedereen in kan participeren en waarmee iedereen de macht kan controleren. Toch blijft, ook binnen het agonistische model, machtsconcentratie de grootste bedreiging van democratie. Vrijheid van meningsuiting houdt in de eerste plaats in dat men vrij kan spreken, maar tegelijkertijd dient ook te worden gekeken naar de distributie van deze vrijheid ten behoeve van het belang van democratie. Aldaar betekent dit dat gelijkheid betrokken dient te worden bij het denken over vrije expressie, aangezien het een belangrijk doel is binnen een democratie om elke mening te doen laten meetellen in het politieke proces.

¹² Chantal Mouffe, "Deliberative Democracy or Agonistic Pluralism?" *Social Research* (1999), 750.

¹³ *Ibid.*, 754-755.

¹⁴ *Ibid.*, 756.

Het grootkapitaal als vierde macht

Het vorige hoofdstuk is geëindigd met de notie van macht en hoe ermee om te gaan in een democratische context. In de klassieke machtenscheiding van Montesquieu zijn er de uitvoerende, controlerende en rechterlijke macht, maar sinds de achttiende eeuw is er wel het een en ander veranderd. Op de golven van economische globalisering hebben steeds meer bedrijven steeds grotere hoeveelheden kapitaal weten te verkrijgen, waaruit nu een elitegroep van multinationale ondernemingen is ontstaan. De kwestie rond macht binnen democratie gaat vooral over spreiding en dat roept de vraag op hoe sterk het kapitaal zich tegenwoordig concentreert. De vervolgvraag is dan hoeveel macht kapitaal weet uit te oefenen door middel van het kracht bij zetten van bepaalde ideeën.

Econoom Thomas Piketty stelt dat er niet snel meer gelijkheid zal komen in de verdeling van kapitaal. Hij heeft laten zien dat na een oorspronkelijke nivellerings-trend in de twintigste eeuw, we inmiddels al weer een paar decennia op een pad naar meer ongelijkheid zitten, zowel op het gebied van inkomen als kapitaal.¹⁵ Dit illustreert Piketty verder met zijn formule $r > g$, die aantoont dat het met het rendement op kapitaal harder gaat dan de economische groei, waardoor het grootkapitaal dus alleen maar groter zal worden.¹⁶ Nadat Piketty meer in de schijnwerpers is komen te staan, is er ook meer discussie op gang gekomen over de kwaliteit van zijn werk. Ondanks veel kritiek, lijkt er vanuit de wetenschappelijke wereld vooral bijval te zijn voor zijn werk.¹⁷ Daarnaast zijn er in ieder geval weinig wetenschappers te vinden die beweren dat de concentratie van kapitaal duidelijk aan het afnemen is, waardoor de huidige situatie van grote ongelijkheid vermoedelijk zal blijven bestaan. Er is een relatief bekend experiment waarbij een vergelijking wordt gemaakt tussen wat mensen een ideale verdeling van rijkdom vinden, hoe ze denken dat de verdeling er in realiteit uit ziet en de daadwerkelijke spreiding van kapitaal. Wat blijkt is dat de daadwerkelijke spreiding van kapitaal ver af zit van wat men denkt en nog veel verder is verwijderd van het ideaal dat men er gemiddeld op nahoudt.¹⁸ Wanneer de Verenigde Staten er weer bij komen als casus, valt te zien dat de rijkste 20% bijna 85% van de rijkdom in haar bezit heeft. Deze statistische gegevens laten zien dat er nog altijd sprake is van een hoge mate van concentratie van kapitaal.

Na het trekken van de conclusie dat het kapitaal zich in grote mate concentreert, blijft de grote vraag: *does money talk?* De feiten lijken er vrij duidelijk op te wijzen dat het antwoord op deze vraag ja is. In Amerika is de *Economic Elite Domination Theory* onderzocht. Deze theorie stelt dat individuen met uitzonderlijke hoeveelheden kapitaal het proces van beleidsvorming sterk beïnvloeden.¹⁹ Hierbij bestaat de kern van de activiteiten van deze individuen uit het creëren van een apparaat van denktanks en lobbyisten dat 'gunstige' meningen onder de aandacht dient te brengen in het proces van beleidsvorming. In het onderzoek is in meerdere gevallen de uitkomst van het beleidsproces vergeleken met de mening van de doorsnee burger en de mening van economische elites. Meer dan welke andere actor dan ook blijkt de economische elite ertoe in staat om het beleid te beïnvloeden en aan te passen naar haar zin.²⁰ Een voorbeeld hiervan wordt gegeven in een onderzoek naar het verband tussen de mate waarin bedrijven politieke connecties hebben en de mate waarin ze staatssteun krijgen van de nationale overheid wanneer ze in problemen raken. Bij dit onderzoek werden de politieke connecties gemeten door te kijken naar hoeveel hooggeplaatste ex-politici er in het bestuur van de

¹⁵ Thomas Piketty en Emmanuel Saez, "Inequality in the long run," *Science*, 23 Mei 2014, 838-840.

¹⁶ *Ibid.*, 841-842.

¹⁷ Chris Giles, "Piketty findings undercut by errors," *Financial Times*, 23 Mei 2014.

¹⁸ Nicholas Fitz, "Economic Inequality: It's Far Worse Than You Think," *Scientific American*, 31 Maart 2015.

¹⁹ Martin Gilens en Benjamin Page. "Testing Theories of American Politics: Elites, Interest Groups, and Average Citizens," *Perspectives on Politics* (2014), 6.

²⁰ *Ibid.*, 15-16.

bedrijven zaten. De conclusie van dit onderzoek was dat bedrijven met goede politieke connecties twee keer zoveel kans maken op staatssteun als bedrijven zonder politieke connecties.²¹

Kortweg zijn er nu twee zaken die we kunnen concluderen. Ten eerste zien we dat er sprake is van grote ongelijkheid in de verdeling van kapitaal, waarbij de rijksten der rijksten een exorbitant groot deel voor hun rekening nemen. Hier lijkt in de toekomst niet snel verandering in te gaan komen. Daarnaast zien we dat de economische elite de grote hoeveelheid kapitaal die ze in bezit heeft goed weet aan te wenden om invloed uit te oefenen op de politieke gang van zaken. Meer dan welke groep dan ook weet het grootkapitaal zijn stempel te drukken op het uiteindelijke beleid.

²¹ Mara Faccio, Ronald Masulis en John McConnell. "Political Connections and Corporate Bailouts," *The Journal of Finance* (2006), 2627-2628.

De strijdigheid tussen politieke donaties en vrijheid van meningsuiting

Op basis van het voorgaande vallen er op grote lijnen twee conclusies te trekken. Eén: gelijkheid is een factor die in overweging dient te worden genomen wanneer we spreken over de vrijheid van meningsuiting in een democratie. Twee: kapitaal is verre van gelijk verdeeld over de mensen en hier zal niet snel verandering in komen. Zonder de link van politieke donaties en campagneuitgaven zouden dit twee tamelijk van elkaar losstaande conclusies zijn, maar juist door de koppeling die bestaat is er sprake van een botsing. Het doel van dit hoofdstuk zal zijn om te testen of er inderdaad sprake is van problematische strijdigheid tussen politieke donaties en vrijheid van meningsuiting. Vervolgens zal aan bod komen in hoeverre het grootkapitaal een versturende invloed kan hebben op het politieke proces.

In het eerste hoofdstuk is al geconstateerd dat vanuit een liberaal raamwerk de egalitaire insteek van vrijheid van meningsuiting nog niet zo vanzelfsprekend is. Vanuit het liberale idee zou de inzet op gelijkheid al snel leiden tot een te grote inperking van vrijheid. Onder andere politiek filosoof Ryan Pevnick verdedigt een dergelijke opvatting. Ten eerste stelt hij dat bij restricties voor het privaat financieren van campagnes de kans bestaat dat het volk minder informatie krijgt.²² Geld kan tenslotte op allerlei manieren worden gebruikt om ons beter te informeren over bepaalde politieke kwesties. Zodra er minder geld beschikbaar is, kan dit leiden tot minder informatie en daarmee tot een minder goed afgewogen beslissing van kiezers. Hier zou nog tegen kunnen worden ingebracht dat lang niet al het campagnemateriaal even informatief is, maar Pevnick stelt dat het idee van vrijheid van meningsuiting nu juist is dat we daar geen oordeel over vormen.²³ Hierachter schuilt opnieuw het idee van Mill dat wanneer meningsuiting meer ruimte krijgt dit alleen maar ten goede kan komen aan verlevendiging van het publieke debat.²⁴

Pevnick gaat verder door te stellen dat gelijkheid helemaal geen rol hoeft te spelen bij vrijheid van meningsuiting om gelijkheid van politieke invloed te creëren.²⁵ Iedereen heeft namelijk precies evenveel stemmen per verkiezing, één om precies te zijn. Daarnaast is men niet verplicht om te luisteren naar een mening, hoe vaak men die mening dan ook hoort. Gelijkheid garanderen via het stemrecht zou daarmee afdoende moeten zijn om het democratische proces goed te laten verlopen. Ten slotte wijst Pevnick nog op het feit dat het egaliseren van vrije expressie kan leiden tot tirannie van de meerderheid.²⁶ Er moet dus juist een zekere vorm van ongelijkheid zitten in vrijheid van meningsuiting om minderheden de kans te geven hun ideeën extra kracht bij te zetten.

Al met al bestaat de argumentatie van Pevnick uit twee hoofdlijnen. Deel één is de liberale gedachte dat elke inperking van vrijheid van meningsuiting leidt tot een onacceptabele inperking van vrijheid, waarmee men het publieke debat zou doodslaan. Zijn tweede lijn van argumentatie verklaart het toepassen van egalitarisme op vrijheid van meningsuiting als te radicaal, aangezien hierdoor de minderheden ondergesneeuwd kunnen raken. De vraag is nu of deze twee argumentaties stand houden.

Ten eerste kan de liberale lijn aan enige kritiek worden onderworpen. Twee concepten van Mill zijn hierbij belangrijk, namelijk zijn *harm principle* en de *self-regarding actions*. De *self-regarding actions* constitueren een persoonlijke levenssfeer waar de overheid niet mag ingrijpen. Bepaalde interpretaties van Mill kunnen leiden tot de gedachte dat vrijheid van meningsuiting een *self-regarding action* is, waarmee het *harm principle* zoals eerder genoemd niet van toepassing zou zijn op vrijheid

²² Pevnick, "Does the Egalitarian Rationale for Campaign Finance Reform Succeed?" 63.

²³ Ibid., p. 64.

²⁴ Ibid., p. 57.

²⁵ Ibid., p. 68-69.

²⁶ Ibid., p. 71-72.

van meningsuiting.²⁷ Dit is echter een moeilijk te verdedigen positie, want het zou betekenen dat meningsuiting nooit schade aanricht bij anderen, terwijl dit expliciet wel gebeurt in het politieke proces. Dit proces is een ideeënstrijd met aan het einde van het proces winnaars en verliezers. Nu is het natuurlijk prima dat er strijd wordt gevoerd, maar als het harm principle van toepassing is, kan wel degelijk worden nagedacht over regulering van vrijheid van meningsuiting. Zo blijkt dat Mill's harm principle misschien wel breder dient te worden ingezet dan hij zelf had beoogd.²⁸ Hiermee ontstaat er binnen het liberalisme al snel meer ruimte om vrijheden te beperken wanneer dit schade jegens anderen voorkomt. Juist via de combinatie van grootkapitaal en vrije meningsuiting kan de vrijheid van veel mensen die minder kapitaalkrachtig zijn worden onderdrukt. Hun ideeën verstommen onder het geluid van het grote geld en dit zou voldoende gronden moeten bieden voor een overheid om in te grijpen. Aldus blijft er van de liberalistische argumentatielijnen nog weinig over.

Nu resteert nog het idee dat egalitarisme toepassen op vrijheid van meningsuiting te radicaal zou zijn. Pevney gaat uit van een hypothetische situatie, waarbij kapitaal geen rol meer speelt binnen het politieke participatieproces en er sprake is van een meerderheid van mensen die ongeveer hetzelfde vindt. In deze situatie zou de meerderheid inderdaad behoorlijk machtig zijn en dan doemt er al snel een beeld van tirannie op. Echter, hier kan natuurlijk een andere hypothetische situatie tegenover worden gezet, een soort hyperbool van de huidige realiteit in Amerika. In deze hypothetische toestand wordt het grootkapitaal nog meer dan nu vrij gelaten om met zijn geld invloed uit te oefenen op het politieke proces. Verder stelt de tegenhypothese net als in Pevney's hypothese dat deze minderheid een vrijwel eenduidige mening bezigt. Al eerder in dit onderzoek is geconstateerd dat de rijksten der rijksten vrij goed zijn in het aanwenden van hun geld voor politieke invloed. In een situatie waarin ze volledig vrij worden gelaten, zou die invloed alleen nog maar groter worden. Net als bij Pevney doemt dus het beeld van tirannie op, maar dan een tirannie van een bijzonder kleine minderheid over een bijzonder grote meerderheid. Eenmaal de twee situaties vergelijkend, kan al snel tot de conclusie worden gekomen dat de meerderheidstirannie die Pevney schetst als angstbeeld wenselijker is dan het alternatief van de minderheidstirannie. Tenslotte wordt binnen de minderheidstirannie de vrijheid van een veel grotere groep onderdrukt.

Tot zover de weerlegging van kritiek op het toepassen van gelijkheidsidealen op vrijheid van meningsuiting, want het toepassen van restricties op het inzetten van kapitaal voor meningsuiting valt ook in positieve zin te rechtvaardigen. Zo vroeg de rechter James Skelly Wright zich af of de koppeling die in *Buckley v. Valeo* werd gemaakt tussen geld en vrije expressie goede gronden heeft.²⁹ Hij stelt dat men toch op zijn minst als politieke gemeenschap de vrijheid zou moeten hebben om het proces zo in te richten dat kapitaal een minder grote invloed krijgt op het debat ten faveure van de inherente waarde van ideeën. Skelly Wright stelt dat het aspect financiering verbonden is aan meningsuiting, maar dat dit niet direct betekent dat de financiering zelf een vorm van meningsuiting is. De rol van geld is vergelijkbaar met bijvoorbeeld de rol van een geluidsinstallatie: het kan bijdragen aan versterking van meningsuiting, maar op zichzelf is het geen meningsuiting.³⁰ De vergelijking met de geluidsinstallatie kan worden doorgetrokken naar de restricties. Er kunnen wetten worden gemaakt onder het mom van geluidsoverlast die stellen dat een installatie maar een bepaalde hoeveelheid aan decibels geluid mag produceren. Waarschijnlijk zou niemand van dergelijke wetten een zaak maken tot aan het hooggerechtshof, het is vrij evident dat hard geluid storend kan zijn voor andere mensen. Eigenlijk geldt voor campagnefinanciering hetzelfde verhaal. Met de hulp van kapitaal kan een

²⁷ Jacobson, "Mill on Liberty, Speech, and the Free Society," 280-281.

²⁸ Ibid., p. 305.

²⁹ James Skelly Wright, "Politics and the Constitution: Is Money Speech?" *The Yale Law Journal* (1976), 1005.

³⁰ Ibid., p. 1006.

bepaalde mening zoveel kracht worden bijgezet, dat andere meningen naar de achtergrond dreigen te verdwijnen, waardoor er sprake zou zijn van hinder. In het kort komt het er dus op neer dat geld een vehikel is van vrije meningsuiting in plaats van een vorm van meningsuiting op zichzelf en daarom zouden er wettelijk meer mogelijkheden moeten zijn om de rol van geld bij vrijheid van meningsuiting te verkleinen.

Skelly Wright bouwt zijn betoog verder op het begrip *content discrimination*, waarmee we gelijk dichter bij de kern komen van de strijdigheid tussen kapitaal en meningsuiting. Content discrimination, het discrimineren op basis van de inhoud van een boodschap, is precies hetgeen dat vrije meningsuiting dient te voorkomen. Toch kan er juist content discrimination ontstaan wanneer geld de vrije hand krijgt tijdens campagnes. In plaats van dat men meer de diepte in kan gaan bij het onderzoeken van problemen en uitwisselen van argumenten, ontstaat er een race in fondsenwerving.³¹ Niemand wil namelijk de kandidaat zijn die met buurthuisbijeenkomsten moet opboksen tegen een kandidaat die een televisiespot richting miljoenen huiskamers stuurt. De kandidaten met het meeste kapitaal ter beschikking zijn in staat om andere ideeën te laten verstommen onder het geweld van massamedia, waarmee er sprake is van de problematische content discrimination en dus een strijdigheid tussen kapitaal en meningsuiting.

Nu zou men nog kunnen zeggen dat in een democratie bij verkiezingen kan worden afgerekend met de kandidaten van het grootkapitaal. Dit is echter niet zo vanzelfsprekend als het lijkt. Ten eerste is het proces van beïnvloeding door het grootkapitaal subtiel, zo bleek uit hoofdstuk twee. Het gebeurt via het oprichten van denktanks of het opnemen van ex-politici in besturen, waarmee het niet direct makkelijk is om doorheen te prikken. Naast het feit dat dit proces van beïnvloeding via de achterkant plaatsvindt in de schaduw, wordt met het vrijgeven van campagnedonaties ook het meer zichtbare proces aan de voorkant van politiek in de handen van het grootkapitaal gedreven. Dit betekent uiteindelijk dat de politieke agenda die via de achterkant van de politiek wordt neergelegd bij kandidaten vervolgens door middel van oneindig veel campagnegeld aan de voorkant van het proces alle andere agenda's kan overstemmen.

Zoals Mouffe het omschreef is het essentieel voor een democratie om op een goede manier conflict te organiseren en op basis van het bovenstaande lijkt kapitaal dit proces bijzonder te verstoren. Natuurlijk is er in bepaalde mate geld nodig om burgers te betrekken bij politieke discussies, maar wanneer het gaat richting de bedragen van de Amerikaanse politiek, wijst dit eerder op beïnvloeding door het grootkapitaal dan het betrekken van de burger. Mouffe stelt dat 'het politieke' moet worden ingebed in 'politiek', oftewel we dienen conflict te institutionaliseren aan de hand van wetten. Juist de wetten die in 1971 werden aangenomen door het congres hadden als uitstekend voorbeeld kunnen dienen.

Al met al dient er dan weer gesproken te worden over het betrekken van gelijkheid bij vrijheid van meningsuiting. Onder andere Rawls heeft zich beziggehouden met wat in dit verband rechtvaardig is. Grof gezegd stelt hij dat vrijheid stap één is, maar dat daarna nog een hoop andere stappen volgen. Zo dient direct te worden gevraagd wat de reikwijdte is van een bepaalde vrijheid.³² Hij vervolgt door te stellen dat elke burger een eerlijke kans verdient om het politieke proces te beïnvloeden en merkt hierbij aan dat vrijheid van meningsuiting sterk aan waarde inboet zodra de rijksten hun private middelen kunnen aanwenden om het publieke debat naar hun hand te zetten.³³ Eenieder die bevoorrecht is zou al snel zijn middelen gaan inzetten om die bevoorrechte positie in stand te houden

³¹ Ibid., 1009-1013.

³² John Rawls, *A Theory of Justice* (Cambridge: Harvard University Press, 2003), 197.

³³ Ibid., 197-198.

en dat gaat ten koste van de minder bevoorrechten. Hiermee gaat de koppeling tussen geld en meningsuiting direct in tegen de principes van rechtvaardigheid van Rawls. Het eerste principe stelt dat men in een rechtvaardige samenleving op zijn minst aanspraak zou moeten maken op een basispakket aan rechten en vrijheden, waaronder dus vrijheid van meningsuiting. Echter, cruciaal in dit geval is het tweede principe, waarin Rawls stelt dat de sociale ongelijkheid in een rechtvaardige maatschappij zoveel mogelijk dient te worden ingedamd ten behoeve van de minst bevoorrechte groep.³⁴ Aldus is vrijheid van meningsuiting pas rechtvaardig indien dit recht zoveel mogelijk gelijk wordt gedistribueerd. Juist de koppeling tussen kapitaal en vrije expressie werkt deze gelijke distributie tegen, omdat kapitaal in de moderne democratie verre van gelijk is verdeeld.

³⁴ John Rawls, "Justice as Fairness: Political not Metaphysical," *Philosophy & Public Affairs* (1985), 227.

Conclusie

Bij de aanvang van dit onderzoek is de volgende vraag vastgesteld als hoofdvraag: in hoeverre leidt het aanmerken van politieke donaties als vorm van vrijheid van meningsuiting tot een grotere mate van machtsongelijkheid binnen de moderne democratie? Eén van de eerste constatering van dit onderzoek is dat we er moeilijk omheen komen om conflict te erkennen als constitutief voor alles wat politiek is. Vrijheid van meningsuiting is vervolgens bij uitstek het middel om de dynamiek van de conflictueuze politiek in democratische banen te leiden. Wanneer mensen de vrijheid hebben om zich op hun eigen wijze te uiten, kan er een open strijd door middel van woorden plaatsvinden zonder dat men de wapens hoeft te gaan oppakken. Zo kunnen we bij Mill aansluiten op het punt dat het garanderen van vrijheid de belangrijkste basis is. Er lijkt echter meer nodig te zijn dan dat. Op den duur is enkel het uitspreken van de woorden niet meer genoeg, je wilt ook daadwerkelijk worden gehoord. De invloed van het grootkapitaal op vrije meningsuiting is misschien dat er meer woorden kunnen worden uitgesproken, maar dit zijn dan wel telkens weer dezelfde woorden uitgesproken door dezelfde mensen. Over de hele wereld zien we dat een tamelijk klein percentage mensen een nogal substantieel deel van al het kapitaal in handen heeft. De koppeling van politieke donaties aan vrijheid van meningsuiting leidt ertoe dat deze grove ongelijkheid op het gebied van kapitaal zich doorzet in de machtsongelijkheid.

De rijksten der rijksten blijken er goed toe in staat om via achterdeuren hun eigen agenda neer te leggen bij de politiek. Wanneer ze deze agenda vervolgens ook nog eens met overmacht kunnen verdedigen in de politieke campagne, blijft er voor anderen nog maar weinig speelruimte over. Hier valt tegenin te brengen dat minder geld weer minder meningsuiting betekent en dus minder debat. Aangezien debat essentieel is ter voorkoming van machtsconcentratie, zou het toevoegen van een gelijkheidselement aan vrije meningsuiting kunnen betekenen dat we onszelf in de voet schieten. Het is echter de vraag of de extra meningsuiting die wordt geproduceerd door kapitaal zoveel bijdraagt aan het debat. Kapitaal is namelijk vooral een vehikel en niet zozeer een mening op zichzelf. Zo vervult kapitaal in het politieke proces uiteindelijk vooral een megafoonfunctie, waarmee het macht uitoefent over andere sprekers door deze te overstemmen. Dit leidt tot een situatie waarin veel boodschappen niet meer worden gehoord en dat is een vorm van content discrimination. Als gewone burger is het moeilijk opboksen tegen de tamelijk onzichtbare processen die zich afspelen rond politieke beïnvloeding vanuit het grootkapitaal en dus is het aan de overheid om de rol van kapitaal bij vrijheid van meningsuiting in te perken middels restricties. Rawls stelt dat bij vrijheid van meningsuiting juist ook moet worden nagedacht over gelijkheid, omdat men anders te maken krijgt met een vrijheid die zichzelf ondermijnt. Het is de taak van de politiek om de groep minst bevoorrechten te verdedigen, aangezien het gaat over de rechtvaardigheid van onze samenleving. De moderne democratie garandeert ons dat we allemaal politiek kunnen participeren, maar wanneer we besteed geld gaan zien als een mening op zichzelf, zal het gefluisterde woord van de gewone burger worden overschreeuwd door de luide stemverheffing van de uitpuilende portemonnee.

Verwijzingen

- Allison, Bill, Mira Rojanasakul, Brittany Harris, en Cedric Sam. "Tracking the 2016 Presidential Money Race." *Bloomberg Politics*, 9 December 2016.
- Buckley v. Valeo*. 424 (Amerikaans Hooggerechtshof, 1 Januari 1976).
- Citizens United v. Federal Election Commission*. 205 (Amerikaans Hooggerechtshof, 21 Januari 2010).
- Faccio, Mara, Ronald Masulis, en John McConnel. "Political Connections and Corporate Bailouts." *The Journal of Finance*, 2006: 2597-2635.
- Fitz, Nicholas. "Economic Inequality: It's Far Worse Than You Think." *Scientific American*, 31 Maart 2015.
- Gilens, Martin, en Benjamin Page. "Testing Theories of American Politics: Elites, Interest Groups, and Average Citizens." *Perspectives on Politics*, 2014: 2-42.
- Giles, Chris. "Piketty findings undercut by errors." *Financial Times*, 23 Mei 2014.
- Habermas, Jürgen. "Three Normative Models of Democracy." *Constellations*, 1994: 1-10.
- Jacobson, Daniel. "Mill on Liberty, Speech, and the Free Society." *Philosophy of Public Affairs*, 2000: 276-309.
- Mill, John Stuart. *On Liberty*. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.
- Mouffe, Chantal. "Deliberative Democracy or Agonistic Pluralism?" *Social Research*, 1999: 745-758.
- Pevnick, Ryan. "Does the Egalitarian Rationale for Campaign Finance Reform Succeed?" *Philosophy of Public Affairs*, 2016: 46-76.
- Piketty, Thomas, en Emmanuel Saez. "Inequality in the long run." *Science*, 23 Mei 2014: 838-843.
- Rawls, John. *A Theory of Justice*. Cambridge: Harvard University Press, 2003.
- Rawls, John. "Justice as Fairness: Political not Metaphysical." *Philosophy & Public Affairs*, 1985: 223-251.
- Skelly Wright, James. "Politics and the Constitution: Is Money Speech?" *The Yale Law Journal*, 1976: 1001-1021.